

DOMJÁN JÁNOS

**TÓSOKBERÉNDI CÉH RELIKVIÁK,-
CÉHZÁSZLÓ, CÉHTÁBLA, CÉHKORSÓ**

TÓSOKBERÉNDI CÉH RELIKVIÁK,- CÉHZÁSZLÓ, CÉHTÁBLA, CÉHKORSÓ

Mi a céhzászló?

A céhzászló általános megfogalmazása:

A céhtagok testületi összetartozásának jelvénye. A céhek városvédő, katonai kötelezettségével függ össze; (a 13-14. századtól) alatta gyülekeztek ellenséges támadáskor a fölfegyverzett céhtagok. Később a céhházat díszítette, és már igen korán az ünnepélyes világi fölvonulásoknak és vallásos körmeneteknek is elmaradhatatlan díszé lett.

A céhzászlókat eleinte a céh világi jelvényei díszítették, rendszerint a mesterség legjellegzetesebb termékének vagy szerszámának a képe, de már a 15-16. sz. óta gyakran megjelent rajtuk a céh védőszentjének ábrázolása is. Vallásos jellegüket nagyban előmozdította az úrnapi körmenet.

Magyarországon a céhzászlók lényegében csak a 18-19. századból maradtak fenn, de gyakran csak a fémből készült zászlótartóvasak és kereszt végződésű rudak vagy a külön vászonra festett olajképek egy része maradt meg.

A céhzászlók alakja többféle: a téglalap alakú, háromszög végződésű vagy fecskefarkú alakzatok még a hadizászlókra emlékeztetnek, de sok közöttük már a zászlórúd keresztvégéről lecsüngő, 3 vagy 5 csíkba szabott végződésű, egyházi jellegű, kifejezetten körmeneti zászló. Anyaguk többnyire félselyem-damaszt, legtöbbször vörös, bordó, kék, fehér vagy zöld színűek.

A céhzászlók másik jellegzetessége, hogy a zászlók a fő helyet elfoglaló egyházi jellegű képek mellett legtöbbször a mesterség címerét is magukon viselik, sőt gyakran az ország címert, esetleg a császári címert is ráfestették a zászlókra, jelezvén vele a királyi, illetve császári privilégiumot. Ugyanilyen elrendezésű a **Tósokberéndi szabó és takács céhzászló** is. A kétfejű sasos osztrák császári címerábrázolást azonban a Bach-korszak letűntével mindegyik zászlón ezüstszínnel lemázták, egyedül az ácsok zászlóján és a **Tósokberéndi szabó-takács zászlón maradt meg.**

A Tósokberéndi céh zászló jellemzői:

A Veszprém megyei céhzászlók közül a **Tósokberéndi szabó és takács céhzászlója 1860-ban készült.** Téglalap alakú keresztfára függesztett, több csíkban végződő templomi körmeneti zászlóforma. A keresztfa egyszerű gömbölyű farúd, két végén díszesebb „gömbtárca” csatlakozik a függőnyrúddhoz.

A zászlókelme lefelé csüngő vége 5 csíkba szabott, a zászlókép tengelye pedig a keresztfára merőleges és a rúddal párhuzamos. Piros, félselyem-damaszt, szélrojtózással. Téglalap alakú olajképekkel.

Az első oldalon Szent Bernárd, ovális keretű szabó- és magyar címer között.

Felirata:

A BERINDI ÉR. TAKÁCS ÉS SZABÓ CZÉ-HEK ZÁSZLÓJA
SZ. BERNÁRD K. ÉR. 1860.

„A Beréndi Érdemes Takács és Szabó céhek zászlója.
Szent Bernárd Könyörögj Érettünk. 1860.”

Festményen:

Szent Bernárd, kezében Krisztus kínszenvedésének eszközeivel: keresztfával, lándzsával, izsópra tűzött szivaccsal, fölötté Szűz Mária lebegő alakja, előtte két angyalka püspöksüveget és pásztorbotot tart. Oldalsávon ovális keretű szabó- és magyar címer.

A másik oldalon Szent Pál, ovális keretű osztrák és takács címer között.

Felirata:

A BERINDI ÉR. SZABÓ ÉS TAKÁCS CZÉHEK ZÁSZLÓJA
SZ. PÁL K. ÉR. 1860.

„A Beréndi Érdemes Szabó és Takács céhek zászlója.
Szent Pál könyörögj érettünk. 1860.”

Festményen Szent Pál apostol képe látható könyvvel és karddal,
Oldalsávon ovális zöld mezőben a kétfejű sasos osztrák császári címer és a takácsok címere,
szintén zöld mezőben 3 vetelő.

Takácsok védőszentje: Szt. Pál apostol, vértanú (†67). Térítő útjában sohasem vetett terhet a hívőkre, hanem saját kezével kereste meg, mint sátorponyva-takács, amire neki és társainak szüksége volt Képein néha farkast és bárányt is látunk, vonatkozással előbbi és utóbbi életére. Ünnepe jún. 30.

Védőszentjeik még: Keresztelő Szt. János, Szt. Anna, Szt. Athanázia, Szt. Borbála, Szt. Barabás apostol, Szt. Balázs, Asszisi Szt. Ferenc, Szt. János evangélista, Szt. Lucia.

Tehát a Tósokberéndi céhzászló is követi az általánosan megfogalmazott készítési, elrendezési elvet miszerint, a céhzászló egyik oldalán általában a mesterség speciális védőszentjének, másik oldalán- túlnyomó többségben- Szűz Mária, a Szentháromság, esetleg Szent István király ábrázolása található.

A céhzászlók olajképei egyszerű, provinciális alkotások. Jelentőségük az egyes mesterségek védőszentjeinek jellegzetes ikonográfiai ábrázolási módjában és népies, magyaros felfogásában jelölhető meg

Zászló és festmény méretek, (Mérés: 2021. május 18.)

Zászló: Szélessége: 130 cm Magassága: 220 cm Festmények méretei: 80X90 és 85X90 cm

Címerek méretei: Kétszer 20X25, 20X30, és 18X28 cm Lecsüngő csíkok: 26X90 cm

Felső felirat, takarószalakkal: 130X40 cm.

Zászlórúd hossza, esztergált gömbtárcsával: 150 cm

A rúd színe rendszerint megegyezik a zászlókelme színével, így a Tósokberéndi céhzászló rúdja is piros színű. A kétoldali záró gömbtárcsa faszínű.

Jelenleg a céhzászló az Ajkai Városi Múzeumban látható, előtte pedig a Veszprémi Egyházmegyei Múzeumban volt kiállítva.

1963. Veszprém.

Gyarapszik a veszprémi Egyházmegyei Múzeum anyaga.

Tósokberéndről egy 1860-ból való céhzászlót- Szent Bernát és Szent Pál apostol képével- küldtek az Egyházmegyei Múzeumnak. (Új Ember 1963. május 26. 21. szám.)

1984. Veszprém.

Egyház művészeti kiállítás Veszprémben.

A bemutató egyik világi darabja az az 1860-ból származó céhzászló, amelyet a tósokberéndi takács és szabó céh készíttetett védőszentjük, Szent Pál apostol képével.

A céhek a XVII-XIX században (néhány helyen hagyományként a régi céhek egykori mesterei és legényei még a XX. század elején, néhány Veszprém megyei községben egészen 1945-ig) ilyen zászlók alatt vettek részt a körmeneteken, búcsújárásokon.

(Magyar Nemzet 1984. december 05. 285. szám. Dr.. Tölgyesi József.)

Szabó címer,

Magyar címer,

Osztrák címer,

Takács címer.

Tósokberénd takácscéhének behívótáblája 1791.

Céhbehívó tábla: a céhek tagjainak behívására, beidezésére szolgáló jelvény. Körüljárásával és fölmutatásával (táblajáratás) a céhmester, gyűlésre, temetésre, körmenetre stb. hívta össze a tagokat. A tábla fölmutatója szóban adta át a céhmester üzenetét.

A fából vagy fémből készített, díszes, kézben hordozható táblácska rendszerint a céh jellegzetes szerszámaiból vagy termékeiből álló céhcímert ábrázolta.

Jelenleg a Budapesti Néprajzi Múzeumban található.

Tósokberénd takácscéhének pajzs formatípusú behívótáblája.

Elülső oldalára keresztrel ékesített korona alá 3, háromszögben összeállított takácsvetélőt faragtak, középen fonalgombolyaggal.

Másik oldala sima, üres, írásbeli üzenet felragasztására szolgál. Lent faragott évszám: ANO 1791. Felső csúcán nagy fémkarika.

Részletes adattáblája:

Céh behívótábla, NM 100072, Mesterséggyűjtemény. Helyi elnevezés: kihordó tábla.

Készítés helye: Magyarország. Készítés ideje: 1791. Használat helye: Tósokberénd.

Használat ideje: 19. sz. közepe. Gyűjtés helye: Tósokberénd.

Gyűjtő, gyűjtés ideje: Grünbaum Gyula, 1912.

Tárgyleírás: Barokkos szélű, festett fatábla. A szegélyek pirosra, a belső felület feketére, az alsó tulipán motívum szirmai sárgára festettek.

Egyik oldalán háromszögbe állított orsók között orsókarika, felette korona (zöld és piros festéknyomokkal). Másik oldalán domborított faragású évszámmal jelzett (1791). Felül kovácsoltvas horog és karika a felfüggesztéshez.

Felirat: 1791. Datálás: 1791. Motívum: orsó, korona, tulipán.

Anyag: kovácsoltvas, festék, diófa. Technika: kovácsolt, festés, faragott.

Fő méretek: Szélesség: 18 cm Hosszúság: 28 cm.

Tósokberénd egyesült kovács-, bognár- és pintércéh korszója, 1794.

Az Ajkai Városi Múzeumból átszállítva a Budapesti Néprajzi Múzeumba.

A céhkorszó:

Sajátságos korszó, melyből bizonyos ünnepélyek, pl. czéh lakmározások, czéhláda átvitele, czéhmester választás, remekeltetés, felszabadítás alkalmával isznak a mesterek, és illető legényeik. A czéhkorszó rendes öre az atyamester.

(Czuczor Gergely - Fogarasi János: A magyar nyelv szótára)

A vas- és faipari mesterségek jelvényeit egyesíti a tósokberéndi céh 1794-ből való korszója. A kereszttel ellátott korona alatt két ágaskodó oroszlán áll, kinyújtott nyelvükkel egy kocsikereket, mellső lábukkal bognárbárdot és vonókést (bognárjelvény), hátsó lábukkal pedig egy-egy kádárbunkót tartanak a kerék alatt levő hordó mellett (pintérjelvény). A hordó alatt üllő, tőle jobbra és balra ferdén odaállított fogó és kalapács (kovács jelvény) látható.

Az oroszlánok gyakran a mesterség valamelyik szerszámát tartják a lábuk karmai között. A céhkorsók, két kivétellel **zöld, ólommázás technikával készültek**, belsejük rendszerint sárgás színű. (Az egyik kivétel a peremartoni külső csizmadiacéh korszója, a másik egy Berhidáról származó kis fazekas céh kancsója)

A céhkorsók díszítése:

A karcolt, virágos, leveles, indás motívumok közül megjelennek a hatalmas, vastag, domború, indás tulipánok és egyéb virágok. Ez a díszítő stílus válik a század végén általánossá. S ez a stílus látható a tósokberéni kovács-bognárcéh korszó díszítésén is.

A Tósokberéni céhkorszó képei a Budapesti Néprajzi Múzeumban.

Részletes adattáblája:

Nagy cserépkancsó, NM 100071, Kerámiagyűjtemény. Helyi elnevezés: céhkancsó.
Készítés helye: Dunántúl. Készítés ideje: 1794. Használat helye: Tósokberénd.
Használat ideje: 18-19. sz. Gyűjtés helye: Tósokberénd Gyűjtő, gyűjtés ideje: 1912.

A Néprajzi Múzeum katalógusa:

100071. Nagykancsó, Vegyes (kádár-, kerékgyártó és kovács) céhé.
Céhkorszó, cserép, ónmázás.

Tárgyleírás:

Cserép, ólommázás. Korongolt. Szűk fenekű, középen hasasodó kancsóforma, vállánál a nyaka éles vonalban válik el a testtől. Szája rámás, teljesen összenyomott, keskeny lappal fedett. Fülén ujjbennyomásos lécszerű fogantyú. Zöld ólommázzal fedett.

Díszítése domborműves: az elején korona alatt mesterségek jelképei - üllő, kalapács, fogó, hordó, kerék láthatók, kétoldalt pedig oroszlán címerállat és 1794-es évszám van. Leveles-virágos, szintén domborműves ág veszi kétoldalt félkörbe a díszítményt. Szája restaurált.

Magasság: 40,5 cm. Száj átmérője: 21 cm. Fenék átmérője: 16,5 cm.

A tárgy készítőhelye: Balaton felvidék.

A használat helye: Tósokberénd (Veszprém megye)

A beszerzés helye: Tósokberénd (Veszprém megye). Ideje: 1912.

A beszerzés módja: Vétel Grünbaum Gyulától.

A gyűjtőhelyhez legközelebb, hasonló stílusú kancsókat készítő központok: Sümeg és Devecser, ez a kancsó is ezek egyikében készülhetett 1794-ben. A tósokberéni bográn- és kovács (vegyes) céh korszója volt.

Publikáció: Csupor István: Céhes kerámiák.

A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 16. (2010)

A céhek megszűnése Magyarországon.

A céh szervezeteket az 1872. évi VIII. törvénycikk számolta fel. E törvénycikk 83. § elrendelte, hogy e törvény hatályba lépésétől számított 3 hónap alatt valamennyi fennálló céh megszűnik. Előírta továbbá, hogy amennyiben a volt céhtagok többsége ezen törvény hatályba lépésétől számított 9 hónap alatt **ipartársulatot** alkot, akkor a megszűnt céh vagyona erre a társulatra száll; ellenkező esetben a volt céhtestület vagyona a céh közgyűlése által közhasznú iparcélokra adományozandó. Ha a céh közgyűlése ilyen határozatot hozni nem akarna, úgy a társulati vagyonnak ipari célokra fordításáról az illető törvényhatóság határoz, átalakítva azokat **ipartestületekké**.

Megjegyzés:

A tósokberéni céhtábla, és céhkorsó Grünbaum Gyula, Sopronkeresztúri műgyűjtő és kereskedő tulajdonában volt. S, a Magyar Néprajzi Múzeumnak ajándékozta, eladta.

Ezen kívül több ezer műtárgyat adományozott illetve adott el a Magyar Néprajzi Múzeumnak. (Grünbaum Dávid és Krausz Kati fia)

Született: 1863. június 16. Farád (Sopron vármegye)- meghalt 1926 után Sopronkeresztúr.

Felesége: Pollák Rozália (Sáli) (Pollák Simon és Rechnitzer Sáli lánya)

Született: 1860. május 09. Németkeresztúr- meghalt 1926 után Sopronkeresztúr.

Házasság: 1891. július 07. Németkeresztúr.

Gyermekük: Gergely (Grünbaum) Sándor,

1896. február 02. Sopronkeresztúr.

Meghalt 1966. június 14. Budapest.

Kétszeres Kossuth-díjas író.

Gergely Sándor fotó:

Nemzeti Örökség Intézete.

Forrás, és felhasznált irodalom:

CSUPOR ISTVÁN: Céhes kerámiák. A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai, 16. (2010.)

NAGYBÁKAY PÉTER: Veszprémi és Veszprém megyei céhzászlók, céhlámpák és egyéb céhjelvényes emlékek. (1971.), - Veszprémi és Veszprém megyei céh behívótáblák

KATOLIKUS LEXIKON, MNL-ARCANUM

MÁTRAI JÁNOS: Védő és segítő szentjeink. (Szent Pál- El Greco alkotása)

FOTÓK: Domján János, **HELY:** Városi Múzeum, Ajka.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM